

A CSOPORTOS IGÉNYÉRVÉNYESÍTÉS JÖVŐJE HAZÁNKBAN A BIZOTTSÁG AJÁNLÁSÁNAK TÜKRÉBEN

VARGA IMRE
egyetemi tanársegéd (SZTE ÁJTK)

1. Bevezetés

A mindennapi életünkben számos jogsérelem ér bennünket, melyekkel szemben az egyéni érdekérvényesítés sikeressége elenyésző, a jogsértést elkövető olyan gazdasági hatalommal bír, amely az egyén számára megkérdőjelezi a jogai védelmének lehetőségét. A különböző szolgáltatókkal szemben a fogyasztók naponta panaszokat fogalmaznak meg a szolgáltatás színvonala végett, azonban ezen kifogások a legritkább esetben fogalmazódnak meg konkrét igényérvényesítésként. Bár a fogyasztók érdekeit védő szervezetek jelen vannak a hazai intézményrendszerünkben, sem a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság, sem a Kereskedelmi és Iparkamarák mellett működő Békéltető Testületek nem nyújtanak elegendő jogvédelmet a kollektív jogérvényesítés tekintetében.

Nagy Csongor István¹ a Magyar Jog márciusi számában megjelent publikációjának első mondatát idézván: „a gyakorlatban nem érvényesíthető jogok értéktelenek.” Azon kísértékű követelések érvényesítése, amelyek okirati bizonyítással nem dönthetőek el, bizony nehéz feladat elé állítják a jogosultakat. Hiába a fizetési meghagyásos eljárás „egyszerű” jellege, az ellentmondás folytán kialakuló perben felmerülő költségek, az időbefektetés, valamint a bizonytalanságból származó következmények sok esetben arra kényszerítik a ‘feleket’, hogy követeléseik érvényesítése helyett ‘továbbálljanak’. Mi ennek a következménye? A

¹ Dr. Nagy Csongor István tanszékvezető egyetemi docens, SZTE ÁJTK Nemzetközi Magánjogi Tanszék.

polgári jogi vita rendezetlen marad, a károkozónál marad a nyereség, aki jól tudja, hogy hatékonyan nem tudnak ellene fellépni a jövőben sem.

2. Az Unió jogalkotás folyamata

Az Unió céljai közé tartozik a szabadságon, a biztonságon és a jogok érvényesülésén alapuló térség fenntartása, fejlesztése, ideértve különösen az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítését.² A modern társadalmakban előfordulnak olyan esetek, amikor egy vagy több természetes vagy jogi személy jogellenes tevékenysége miatt sokaknak kárt okoz. Ezekben az esetekben, a tagországoknak biztosítaniuk kell a károsultak számára a bírósághoz fordulás jogát, oly módon, hogy közösen, vagy valamilyen képviseleti szerv által pert kezdeményezhessenek a károkozóval szemben. Az Európai Bizottság 2005-ben zöld könyvet fogadott el az antitröszt szabályok megsértésére épülő kártérítési keresetéről,³ majd 2008-ban egy fehér könyvet⁴ fogadott el, amelyben a Bizottság a trösztellenes szabályok megsértésére vonatkozó kollektív jogorvoslatra irányuló szakpolitikai ajánlásokat fogalmazott meg. 2008-ban a Bizottság a kollektív fogyasztói jogorvoslatról is kiadott egy zöld könyvet,⁵ majd 2011-ben a Bizottság nyilvános konzultációt folytatott „Úton a kollektív jogorvoslat koherens európai megközelítése címmel”.⁶ Az Európai Bizottság 2013. június 11. napján a tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről szóló 2013/396.⁷ számú ajánlást fogadta el, melynek célja a károsultak kártérítéshez jutása.

3. A csoport

Az Ajánlás meghatározza a kollektív jogorvoslat valamennyi esetére alkalmazandó közös elveket, valamint azokat a közös koncepciókat is, amelyek kifejezetten a jogsértés megszüntetésére vagy a kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslatra vonatkoznak.

² 2013/396/EU (1)

³ COM(2005) 672, 2005. december 12.

⁴ COM(2008) 165, 2008. április 4.

⁵ COM(2008) 794, 2008. november 27.

⁶ COM(2010) 135, 2010. március 31.

⁷ Az uniós jog által biztosított jogok megsértése tekintetében a jogsértés megszüntetésére és kártérítésre irányuló tagállami kollektív jogorvoslati mechanizmusok közös elveiről.

Az első fontos rendelkezés a képviseleti kereset indításához való jogot tartalmazza. Mint ismeretes, ez egy olyan kereset, amelyet egy képviseleti szerv, eseti engedéllyel rendelkező szerv, vagy hatóság terjeszt elő kettő vagy több természetes vagy jogi személy nevében, akik azt állítják, hogy tömeges károkozással járó helyzetben őket kár fenyegeti vagy érte, és nem feleli az eljárásnak. Az Ajánlás konkrétan megnevezi azon követelményeket, amelyeknek a képviseleti szervezetnek meg kell felelni: a szervezet legyen nonprofit jellegű, közvetlen kapcsolat álljon fenn a szervezet fő céljai és azon jogok között, amelynek állítólagos megsértése végett a keresetindítás fennáll, valamint a szervnek pénzügyi forrás, humánerőforrás, és jogi szakértelem tekintetében rendelkeznie kell a szükséges kapacitással.⁸ A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy képviseleti keresetet nemzeti hatóságtól vagy nemzeti bíróságtól eseti engedéllyel kapott szervezet, vagy maga a nemzeti hatóság is megindíthassa.

Hazánkban a hatályos szabályok szerint civil szervezet aktívan részt vehet a csoport megszervezésében, tehát a lehetséges felpereseket felkutathatja. A perben meghatalmazottként azonban csak olyan civil szervezet járhat el, amelyet érdek-képviseleti célra alapítottak, és csak olyan perekben, amelyben saját tagját kell képviselni, és amelynek tárgya az alapszabályban meghatározott érdek-képviseleti céllal megfelel.⁹ Természetesen előfordulhat, hogy kifejezetten a képviseleti kereset ellátása céljából létrehoznak a reprezentatív tagok egy civil szervezetet, azonban ez komoly adminisztratív terhet, valamint belefektetett időt jelent. Megállapíthatjuk tehát, jelen pillanatban a hatályos magyar jogszabályok alapján képviseleti keresetet nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudna civil szervezet előterjeszteni.

Az Ajánlás azon rendelkezése, mely szerint valamely nemzeti hatóság is megindíthatná a képviseleti keresetet, ellentétes a Pp. alapelveivel, hiszen a polgári per kérelemre indul,¹⁰ és a felperesnek rendelkeznie kell a szükséges keresethetőségi joggal. Léteznek olyan esetkörök, amikor az ügyészt keresetindítási jogosultsággal ruházzák fel,¹¹ de a kollektív keresetknél meg kell hagyni a felek önrendelkezési jogát, vagyis azt, hogy kívánnak e pert indítani, vagy valamilyen csoporthoz csatlakozni. Egy külföldi gazdasági társaság számára – amely az országba történő befektetéskor a jogi környezetet is vizsgálja – rossz üzenet

⁸ 2013/396/EU III. 4. a) -c).

⁹ 1952. évi III. törvény 67. § (1) g).

¹⁰ 1952. évi III. törvény 3. § (1).

¹¹ Az ügyészség közérdekvédelmi feladatairól szóló 3/2012. (I.6.) LÜ.

lenne olyan intézmény felállítása, mely szerint tömeges károkozás esetében állami szerv is perelhetné a károsultak felhatalmazása nélkül.

Itt érdemes megjegyezni, hogy az USA-ban a class actionné minősítés négy feltételéből¹² az egyik az, hogy képviselő csak olyan személy lehet, akinek követelése(i) vagy védekezése az adott osztály tekintetében tipikus, vagy, ahogy a bíróság az *Amchem Products Inc v. Windsor* ügyben megállapította: az osztályos képviselőnek az osztályhoz kell tartoznia, ugyanazon érdekekkel kell rendelkeznie, valamint ugyanazon sérelmet kellett elszenvednie, mint az osztály tagjainak.¹³

A kereset bírósághoz történő befogadásával kapcsolatban az Ajánlás megállapítja, hogy a peres eljárás legkorábbi szakaszában kell hivatalból megvizsgálni azt, hogy a kollektív keresetek feltételei fennállnak, és a megalapozatlan ügyekben ne folytassanak le eljárást. Ezzel összefüggésben a kollektív keresetek ismérveit nem lehet pontosan meghatározni, mert jogsértésenként változhat a kárt szenvedett személyek száma, vagy a bekövetkezett kár összege, vagy a jogsértés milyensége. Bízunk kell bíráink ítélőképességében, abban, hogy el tudják dönteni az adott jogeset a kollektív igényérvényesítést vagy a visszaélés-szerű perlést szolgálja. Természetesen a kereset érdemi vizsgálat nélküli elutasító határozata ellen a legmagasabb bírói fórumhoz való fordulás jogát biztosítani kell, megteremtve ezzel a Kúria számára az értelmezést.

Az Ajánlás alapján a tagállamok kötelesek megteremteni azt, hogy a képvisleti szerv vagy az igénylők egy csoportjának lehetősége legyen széles körben tájékoztatást adni a jogok állítólagos megsértéséről, valamint arról, hogy fel kívánnak e lépni a jogsértés megszüntetése érdekében, és kívánnak e kártérítési keresetet indítani. A tájékoztatásnak figyelemmel kell lenni a konkrét helyzet sajátosságaira, a véleménynyilvánítás szabadságára, de ezekkel szemben az alperesnek joga van fellépni hírneve, vállalati értéke védelmében, amíg a bíróság jogerős ítéletében nem állapítja meg a jogsértés tényét.

A tájékoztatási lehetőség biztosítása a csoportok megszervezésének alapfeltétele, hiszen az Unió csak az 'opt in' csoportperek létjogosultságát ismeri el, vagyis a károsultaknak kifejezetten csatlakozniuk kell az eljáráshoz, ennek hiányában nem lesznek a csoportper részei. Ehhez pedig arra van szükség, hogy a csoportok megszervezéséről, az igényérvényesítés lehetőségéről a kárt szenvedett feleket tájékoztassák. Maga a tájékoztatás az állítólagos jogsértésről, és az e körben szerveződő csoportokról már megvalósíthatja a jövődöbéli alperesünk

¹² Federal Rules of Civil Procedure §23(a).

¹³ *Amchem Products, Inc. v. Windsor*, 521 US 591, 629 (1997).

hírnevének sérelmét. Gondoljunk csak bele, hogy egy elektronikus vagy nyomtatott 'hirdetés', amely a kollektív jogérvényesítésre hív fel, már eleve sérti egy multinacionális cég 'goodwilljét'. A hatályos Polgári Törvénykönyv Harmadik Könyvének 1. § (3) bekezdése értelmében pedig a jogi személyeket is megilletik a személyhez fűződő jogok védelme.¹⁴ Joggal merül fel a kérdés, ha szervezek egy csoportot, akkor megsértem a gazdasági társaság jóhírnévhez való jogát, és a kollektív jogérvényesítés tárgyában hozott jogerős ítéletig nekem kártérítési felelősségem van? Egy kicsit paradoxnak tűnik ez a helyzet, de a Pp. 152. § (2) bekezdése alapján az eljárás felfüggesztésének lehetősége szóba jöhet.¹⁵

4. Finanszírozás és költségek

Az Ajánlás következő rendelkezése a pernyertes fél jogi költségeinek megtérítését tartalmazza, az ismert kontinentális jogi hagyomány, a „vesztes fizet” szabálya szerint. Az amerikai típusú class actionnal szemben, és általánosan a perköltség viselésével szemben a legnagyobb eltérés, hogy a tengerentúlon a felek maguk viselik az eljárás költségeit, a jogi képviselők pedig sikerdíjért dolgoznak. Természetesen ez utóbbi rendszeridegen lenne az öreg kontinens számára, de ki kell hangsúlyozni, hogy a jelenleg hatályos hazai perköltségviselés szabályai nem nyújtanának kellő kielégítést a felperesek pernyertessége esetén. Az ügyvédi munkadíj a pertárgyértékhez igazodik a 32/2003. (VIII. 22.) IM rendelet alapján, azzal a kitételrel, hogy az eljáró bírónak lehetősége van csökkenteni az ügyvédi munkadíjat, ha úgy ítéli meg, hogy a kifejtett munka és a rendeletben meghatározott százalékos összeg nincs összhangban egymással. Ha a felek egymással megbízási szerződést kötöttek, akkor is élhet a bíróság a megbízási díj összegének csökkentésével. A bíróságok-főleg közigazgatási és munkaügyi perek esetén- szívesen élnek ezzel az eszközzel. Félő lenne, hogy a csoportos perek esetében mivel „csak” a peres feleknek nagy a száma, de a ténybeli és a jogbeli hivatkozás ugyan az, így IM rendeletben foglalt ügyvédi munkadíjhoz nem jutna hozzá a felperes jogi képviselője.

Az Ajánlás a csoportper finanszírozására is rendelkezéseket tartalmaz, melyek a felperes számára az eljárást felfüggesztő szankciót vonnak maguk után, ameny-

¹⁴ „A jogi személy személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, kivéve, ha a védelem jellegénél fogva csupán az embert illelheti meg.”

¹⁵ „A bíróság a tárgyalást akkor is felfüggesztheti, ha a per eldöntése olyan előzetes kérdés elbírálásától függ, amelynek tárgyában más polgári per vagy a bíróság hatáskörébe tartozó más polgári eljárás már folyamatban van.”

nyiben nem rendelkezik az elegendő forrással a kollektív jogérvényesítési eljárás sikertelenségére, vagy a harmadik fél által nyújtott pénzügyi források nem elégségesek, esetlegesen összeférhetetlenség áll fenn a felperesek és a harmadik fél között. Ha a finanszírozó harmadik fél magánszemély, akkor a felperes eljárási döntéseit nem befolyásolhatja, nem lehet az alperes versenytársa, és túlzott mértékű kamatot nem számíthat fel az általa nyújtott finanszírozás tekintetében.

A csoport megszervezése rengeteg költséggel jár, ideértve a készkiadásokat, a munkadíjat, a technikai eszközök igénybevételeének és amortizációjának költségeit, mellyel a csoport megszervezője nem minden esetben rendelkezik, ezért szükséges lehet külső finanszírozókat bevonni. Azonban a perköltség intézményét oly módon kell átalakítani, hogy ezen költségek pernyertesség esetén az alperessel szemben érvényesíthetők legyenek. A perköltség meghatározásában szerepel, hogy akár a bíróságon kívül felmerült költségeket is meg lehet téríteni, de egy csoport megszervezésének tényleges költségét nem lehet forint-fillérre kiszámolni. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy ez nem dogmatikai kérdés, itt a bírói gyakorlatnak kell kimunkálnia azt, miként lehet a csoport megszervezése folytán meglévő költségeket a pervesztes félre hárítani.

Az a kitétel, hogy a felperes az eljárás egésze folytán rendelkezzen esetleges pervesztessége esetére a szükséges „perköltség biztosítékkal” az alaptalan perlekedésnek gátat szabna, biztosítaná az alperes számára a költségeinek kielégítését, és amelyet egy egyszerű bankgaranciával be lehetne mutatni a bíróság részére. A felperesek számára is biztosítani kellene viszont egy hasonló intézményt, ami felszámolási és csődjoggal kapcsolatban van, vagyis ne lehessen elvonni a kielégítési alapot. Az Egyesült Államokban a szövetségi polgári eljárásjog szorosan igazodik a Csődjogi Kódexhez, pontosan azért, hogy a felperesi pernyertesség esetén a kielégítési alap meglegyen a részükre.¹⁶ Itt nyugodtan gondolhatunk a MAL Zrt. által okozott tragikus eseményekre, ugyanis amennyiben a károsultak csoportpért indítottak volna az alumíniumtermelő cég ellen esetleges pernyertességük esetén aligha jutottak volna a pénzükhöz, hiszen a cég a káresemény bekövetkezése után nem sokkal felszámolás alá került.

Azon rendelkezés pedig, hogy az alperes versenytársa nem lehet a csoport finanszírozója a tisztességes piaci versenyt támogatja.

Az Ajánlás pontosan meghatározza a kártérítésre irányuló kollektív jogorvoslatra vonatkozó sajátos elveket. A felperesi pertársaság csak az állításuk szerint kárt szenvedett személyek kifejezett hozzájárulása alapján jön létre, tehát ‘opt

¹⁶ UDVÁRY Sándor: Az amerikai class action elméleti háttere és jogszabályi konstrukciója. In: VARGA István (szerk): *Codificatio Processualis Civilis*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 451.

in' jellegű. A pertársak számára lehetővé kell tenni, hogy a jogerős ítélet meghozatal előtt kilépjenek az eljárásból, vagy csatlakozhassanak az eljáráshoz. A mai perjogi terminológiában az ítélet meghozatalát megelőző utolsó tárgyalás berekesztéséig történő ki-vagy belépéssel felelne meg, hiszen későbbi csatlakozás, vagy kilépés folytán a bíróságnak újra meg kellene nyitnia a már korábban berekesztett tárgyalást.¹⁷

5. Opt in vs. opt out

Az Ajánlás tehát csak a részvételen alapuló csoportpereket támogatja, az 'opt out' jellegűt nem. Udvary Sándort¹⁸ idézve: az ördögtől való?¹⁹ Korántsem! Dániában, Norvégiában, az Egyesült Királyságban, Portugáliában, Spanyolországon, és bizony Magyarországon – a hatályos jogszabályok szerint – 'opt-out' jellegű csoportper indítására van lehetőségünk. Természetesen megint más kérdés, hogy ezen országok többségében egyetlen alkalommal sem indultak ilyen eljárások, de ez már annak is köszönhető, hogy a gazdasági lobbi csoportok kihúzták a csoportperet „méregfogát”. Nagy Csongor István a kisértékű követelések esetén javasolja az „opt out” rendszer bevezetését, ott ahol nagy valószínűség szerint a csoporttagok döntő része egyénileg nem érvényesítené a követelését. Álláspontja szerint a kockázati prémium felperesekre történő telepítése, a csoportképviselővel szembeni alkalmassági követelmények meghatározása, a legnagyobb közös osztó elvén történő szerveződés, valamint a szoros bírósági kontroll elegendő garanciát kell, hogy biztosítson az 'opt out' alkotmányosságára.²⁰

A tagállamoknak biztosítaniuk kell a peres eljárást megelőzően valamint a per folyamán az alternatív vitarendezési eljárások igénybevételét. A csoportperet lehetnek az egyik nagy haszonélvezői a közvetítői eljárásnak, ugyanis az alperes gazdasági társaságoknak nem fog érdekükben állni az, hogy hosszú időn keresztül reflektorfényben szerepeljenek valamilyen jogsértésük miatt. Továbbá mennyivel jobban lehet kommunikálni azt, hogy „egyezség született a

¹⁷ Ha a per, vagy valamely külön eldöntésre alkalmas kérdés a határozathozatalra megérte, az elnök a tárgyalást berekeszti.

¹⁸ Dr. Udvary Sándor tanszékvezető egyetemi docens KRE-ÁJK.

¹⁹ UDVARY Sándor: Class Action- Az ördögtől való? In: BARTHA Judit – WOPERA Zsuzsa (szerk): *Kodifikációs Tanulmányok A Polgári Jog és A Polgári Eljárásjog Témakörében*. Miskolc, Novotni Alapítvány, 2011.

²⁰ NAGY Csongor István: Javaslat a csoportper honi szabályozására az új Polgári Perrendtartás kodifikációjának apropóján: „Beváltom minden reményed, Nincs Hangod? Használd az enyémét!” *Magyar Jog*, 2014. március.

felek között”, mint azt, hogy „a bíróság marasztaló ítéletének következtében”. Természetes az egyezségkötés során a bíróságoknak különös figyelmet kell arra fordítani, hogy az alperesek ne tudjanak visszaélni gazdasági erőfölényükkel.

6. Összegzés

Összességében megállapítható hogy az Unió eljutott oda, hogy a kollektív igényérvényesítésre a gazdasági, társadalmi fejlődésből kifolyólag szükség van, az egységesülő polgári eljárás következtében a tagállamoknak – nemzeti sajátosságaikra tekintettel – be kell építeniük. Sajnálatos módon az ‘opt-out’ rendszert elveteti a Bizottság, a rendszeridegenség, vagy a ‘litigation boomra’ való hivatkozás miatt.

A polgári eljárásjog kodifikátoraira nemes feladat vár, ugyanis a csoportperek szabályozását akként kell megalkotniuk, hogy azok ne csak az egyetemi jegyzetekben, vagy izzasztó vizsgakérdésként szerepeljenek, hanem hatékony eszközei legyenek a kollektív igényérvényesítésnek.